

Edgar Degas. Drie vrouwen in een bordeel

Monotype

Degas maakte zijn eerste monotypes omstreeks 1875. Monotype is een procédé, waarbij de kunstenaar op een metalen plaat of een stuk glas met inkt of verf schildert en onmiddellijk een afdruk op papier maakt onder een pers. Over het algemeen is er dus slechts één afdruk mogelijk. Monotypes werden reeds vroeg gemaakt. Bekend zijn vooral die van de 17de eeuwse Genuees Giovanni Benedetto Castiglione. Toch was deze werkmethode weer vrijwel vergeten geraakt. Degas had het procédé geleerd van zijn vriend Vicomte Ludovic Lepic, een hondenfokker, amateur-anthropoloog en amateur-etser.

Degas haatte het woord monotype; hij noemde zijn zo gemaakte kunstwerken steeds zijn *petits plats du jour*. Hij maakte ze gewoonlijk na het diner, bij zijn drukker Cadart.

Degas gebruikte verschillende methodes. Meestal bestreek hij zijn koperen platen geheel met zwarte inkt en veegde dan met een droog penseel of met zijn vingers steeds meer weg, zodat een soort negatieve tekening ontstond, wit in het zwart uitgespaard. Heel dikwijls bewerkte hij daarna het blad papier met pastel, zodat het soms moeilijk is vast te stellen of onder een pastel van zijn hand al dan niet een monotype is verborgen. Daarnaast gebruikte hij een meer directe methode. Met zwarte inkt, die met terpentijn was verdund, tekende hij rechtstreeks op de koperen plaat en drukte die zonder meer af. Hij kleurde deze monotypes onmiddellijk na de afdruk plaatselijk op met pastel. In deze laatste manier is de reeks *Scènes de maisons closes* gemaakt. Het zijn impres-

sies uit een Parijs bordeel, omstreeks 1879 ontstaan. De prostituées met hun animale gezichten en lichamen, het kunstlicht op het naakte vlees, hebben hem blijkbaar hevig geboeid. In geen enkel blad uit deze reeks is Degas vulgair geworden. Merkwaardig is het, dat hij het onderwerp uitsluitend voor zijn monotypes heeft gebruikt en nooit voor pastels of schilderijen.

Het grootste deel van de *maisons closes* heeft Degas altijd in zijn bezit gehouden. Na zijn dood, toen zijn atelier zou worden geveild, heeft zijn broer René ongeveer 70 monotypes vernietigd, die hij niet goed genoeg van kwaliteit vond. Gelukkig spaarde hij de *maisons closes*. Enkele kwamen in het bezit van de beroemde kunsthandelaar Ambroise Vollard, het merendeel belandde echter bij de uitgever Maurice Exsteens. Daarbij was ook één van de allermooiste, de *Drie vrouwen in een bordeel* (afb. 1), welk blad sinds kort in het bezit van het Rijksprentenkabinet is gekomen.

Vollard was zo verrukt van deze monotypes, dat hij ze gebruikte om daarmee *Le Maison Tellier* van Guy de Maupassant en *Mimes de Courtisanes* van Pierre Louys te illustreren. Hij trok daartoe de graveur Maurice Potin aan, die er kleurprenten naar maakte van een ongelofelijke nauwkeurigheid. Potin werkte er zes jaar lang aan. Halverwege wilde Exsteens zijn prenten, die Vollard geleend had, weer terug hebben, omdat een Amerikaans museum ze wilde kopen. Maar Exsteens kon er toch geen afstand van doen, zodat Potin ze terugkreeg om verder aan de reproducties te werken. Onze monotype werd voor *Le*

Afb. 1. Edgar Degas. Drie vrouwen in een bordeel. Monotype en pastel. Rijksprentenkabinet, Amsterdam.

Maison Tellier gebruikt. Tot aan zijn dood bleven de bladen bij Exsteens. Daarna kwamen ze o.a. in de Zwitserse kunsthandel. Nu is het Rijksprentenkabinet zo gelukkig geweest één der allermooiste *petits plats du jour* van Degas te kunnen verwerven.

De monotype, die 16×21,5 cm meet, is met enkele kleuren opgewerkt. Met zwart, o.a. voor de halsbandjes van de beide buitenste vrouwen en met rood en roodbruin in de spiegel op de achtergrond, in de bank en de deken rechts voor.

Litteratuur: Julius Meier-Graefe, Degas, München 1920, p. 57, pl. 59; Hugo Troendle, Kunst und Künstler, 1925, p. 357; Georges Rivière, Mr. Degas, Paris, 1935, p. 163, 171; Ambroise Vollard, Souvenirs d'un marchand de tableaux, Paris 1937, p. 313-315; Denis Rouart, Degas à la recherche de sa technique, Paris 1945, p. 56-63; P. A. Lemoisne, Degas et son oeuvre, Paris 1946, T.I, p. 131-132; T.II, p. 308, 309, no. 550; Denis Rouart, E. Degas-Monotypes, Paris (1948), p. 8-9, pl. 5.

Tentoonstellingen: Degas, Galerie Georges Petit, Paris 1924, no. 229; Degas, Musée de l'Orangerie, Paris 1937, no. 200; Edgar Degas, Amsterdam, Stedelijk Museum 1952, no. 102.